

Kas Lendav Hollandlane või uppunud ärimees?

MONIKA HELME
laulja ja ajakirjanik

Richard Wagneri ooper "Lendav Hollandlane". Dirigendid: Vello Pähn, Lauri Sirp, Jüri Alperen, Kaspar Mänd. Lavastaja: Pamela Recinella (Itaalia). Kunstnik Yannis Thavoris (Suurbritannia). Valguskunstnik: Matt Haskins (Suurbritannia). Koreograaf: Daniel Kirspuu. Video: Apparati Efimeri (Itaalia). Peaosades: Hollandlane, kurikuulus naftamagnaat: Rauno Elp, Aleksandr Krasnov (Maria teater); Senta, Dalandi tütar, kunstnik: Aile Asszonyi, Heli Veskus; Daland, ettevõtja keemiatööstuses: Ain Anger (Viini Riigiooper), Pavlo Balakin, Priit Volmer; Erik, politseinik: Jyrki Anttila (Soomes Rahvusooper), Kevin Ray (USA); Mary, bordelli emand: Juuli Lill, Helen Lokuta; Insener Dalandi alluvuses: Oliver Kuusik, Mart Madiste. Esietendus Rahvusooper Estonias 22. septembril 2016.

Richard Wagneri ooperid on väljakutseks ja sündmuseks kõigis maailma ooperimajades. Seda nii muusikutele, lavastajatele, kunstnikele kui ka publikule. Vana hea Wagneri vaim lihtsalt ei lase niisama, ilma pingutuseta laval kulgeda. Kuid see pingutus on alati vaeva väärt, arendav ja hariv. Wagner ongi nõudlik ja eeldab kõigilt, ka publikult, enese teatavat vaimset kokkuvõtmist.

Rahvusooper Estonias 22. septembril esietendunud "Lendav Hollandlane" tekitas mõnevõrra kahetisi tundeid. Ühest küljest tead, et lähed vaatama Wagneri ooperit ning paned oma vaimu selleks kenasti valmis. Teisalt saad ka elamuse, oled paljudest asjadest isegi vaimustuses, plaksutad ooperi lõpus tuiselt, aga midagi jääb siiski kripeldama. Mis siis seekord?

On arusaadav, et iga lavastaja tahab midagi omalt poolt lisada maailmas seni tehtule: uut vaatenurka, erinevat lahendust, ootamatuid pöördeid ja arenguid. Ning täiesti mõistetavalt ei ole kerge ülesanne võtta Wagneri teos ja balansseerida sellega autori ja meie ajastu publiku nõudmistele nootal. Peab omama suurt julgust ja kogemust selle keerulise võrrandi lahendamiseks. Vähesed saavad ülesandega ideaalselt hakkama.

Pamela Recinella tegi panuse pigem publikule, mitte suurele loojale ning seetõttu jäi tasakaal nootal saavutamata. Õnneks maandus ta turvavõrgustikule, milleks olid suurepäraseid lauljaid ja kogu ülejäänud meeskond.

Pamela Recinella on "Lendava Hollandlane" lahendanud 1980-ndate võtmes ja see lavastuslik kontseptsioon sai tänu **Yannis Thavorise** suurepärasele kunstnikutööle ning **Matt Haskinsi** valguslahendustele laiemale publikule igati meelepärane ja kergelt seeditava vormi. Vähemalt vaatamängulisust ja isegi meelelahutust leidis ses hulganisti. Kui muidu kipuvad Wagneri ooperid tunduma pikad ja isegi kurnavad, tuleb tunnistada, et aeg on mõnikord väga suhteline mõiste – kaks tundi ja nelikümmend minutit möödus hollandlase seltsis nagu lennates. Ja kui seda niimoodi võtta, siis oligi kõik ju hästi. 1980-ndate stiilis interjöörid ja riietus olid väärt omaette aplausi, video- ja eriefektid teostatud kõrgel tasemel. Viimastest muide on saamas meie ooperilavastuse pärisosa, ilma milleta ei kujuta lava enam ettegi, papist lained ja käsitsi maalitud mäed on jäänud jäädavalt minevikku.

Ooperi avamängu ajal kuvatud vaatepilt veealusest maailmast oli muljet avaldav ning filmilik sissejuhatus kruvis

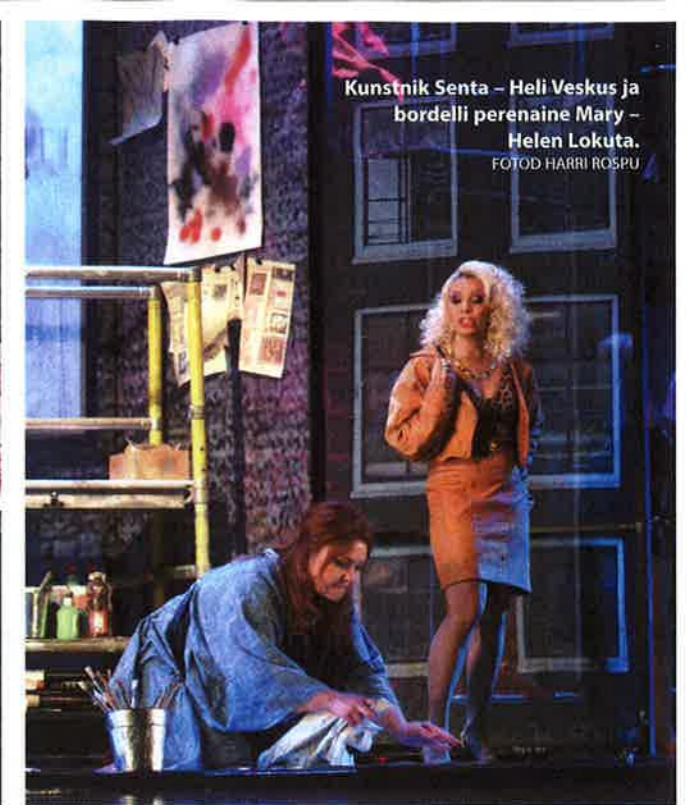
ootused kõrgele. Erieffektidega saavutatud lainetemõll jätkus ka esimese vaatuses alguses, kui meeskoor naftaplatvormi oranžides türipides töölistena lavale ilmus. Algus oli päris võimas ning tundus, et ooper läheb kohe mürinal käima. Kahjuks pidi Wagneri müstika taanduma 1980-ndate hallide pintsakute ning industriaalse lavakujunduse ees. Hollandlase saabumine, mis on esimese vaatuses ja tegelikult kogu ooperi üks keskseid sündmusi, möödus kuidagi märkamatuks ning oli arusaadav ainult muusika ja teksti kaudu. Siin oleks küll tahtnud, et nii kunstnik kui ka lavastaja oleksid panustanud võtetesse, mis Hollandlase kuju visuaalselt suuremaks ja eriliseks ning stseeni mõjusamaks muudaks. **Rauno Elp** andis vokaalselt oma parima, aga ikkagi jäi see halli pintsaklipsis lavaletulekuks. Mitte Hollandlase kui ooperi keskse tegelase ilmutamiseks, mis peaks panema pitseri kogu loo edasisele arengule.

Esimene vaatus oligi suhteliselt staatiline ning 1980-ndate trendid läksid Wagneri ooperi tegevuse ja tekstiga kohati häirivalt nihkesse. Kas tõesti on eduka ärimehe lunastuse mõõt vaid naine ja laps? Kas tõesti müüb ülikonnas härrasmees oma tütre raha eest teisele mehele, kes omakorda on nõus varanduse ära andma surmani truu abikaasa eest? 1980-ndatel? No kuulge, seksuaalrevolutsioon oli juba kakskümmend aastat varem! Ja tänapäevane inimkaubandus, kus võõrast usku mehed omavahel naisi ostavad, vahetavad ja müüvad, polnud samuti veel päevakorral!

Teises vaatuses tasandub nihe teksti ja laval toimuva vahel, kõik on palju loomulikum ning orgaanilisem. *Story* läheb käima ja küsimusi pole enam aega küsida. Ka hollandlase juhtmotiiv puhkpillide esituses muutub oma korduses üha kindlamaks. Ja tuleb tunnistada, et 1980-ndate naistemoeist annab ikka lõputult ammutada, see on tunduvalt ägedam, värvilisem ja atraktiivsem kui tolleaegsete ärimeeste ülikonnad ja lipsud. Lavakujundus pakub aina rohkem üllatusi – lõbumaja, klantsiv kunstigalerii, öökubi ... Kõik väga stiilipuhas ja ajastutruu. Ning kui lõpuks läheb kunstihipide reivil Wagneri muusika saatel tant-

Daland, keemiatööstuse ettevõtja – Ain Anger ja Hollandlane, kurikuulus naftamagnaat – Rauno Elp.

Kunstnik Senta – Heli Veskus ja bordelli perenaine Mary – Helen Lokuta. FOTOD HARRI ROSPU

suks, siis ei imesta enam millegi üle. Vaid diskopall puudub kogu stseenist!

Õnneks leiab sellest pulbitsevast mõllust üles ka Wagneri tegelased. Nagu juba alguses öeldud, päästavad ooperi au ja vanameistri vaimu tublid lauljad. **Heli Veskus** Sentana oli vaimustav! Talle nii sobib rolli dramaatika ning ta saavutab suurepärase vokaali, läbitunnetatud tegevuse ja omaenda olemuse tõelise sünteisi. **Rauno Elp** Hollandlasena teeb samuti vokaalselt oma tipprolli, kahjuks nudib lavastus ära tema tegelaskuju mõjulepääsuse Wagneri Lendava Hollandlasena. Kurikuulus naftamagnaat seda suurust paraku välja ei kannu ja nii saamegi traagilise saatusega Lendava Hollandlase asemel pelgalt õnnetu uppunud ärimehe.

Ain Anger on Dalandit laulnud juba varem ning seda oli ka tunda. Ja näha. Lavaline vabadus ja vokaalne üleolek vormus iseenesestmõistetavuseks iga kord, kui ta oma olemasoluga jäägitult kogu lava hõlmas. Ja muidugi see suurepärase, nauditav, Euroopast kaasa toodud saksa keel!

Helen Lokuta ning **Oliver Kuusik** tegid oma väiksemad rollid tuntuud headuses ning üldse oli kogu Estonia trupp seekord ühtlaselt väga heal tasemel.

Ülimat armastust ei kohanud. Kõige rohkem oleks seda võinud ehk olla Eriku ja Senta vahel, sest 1980ndatel, kui tööpuudust ei tuntud, oleks politseinikust

korraliku pereisa potentsiaaliga mees võinud pakkuda ühele boheemlasest naiskunstnikule just seda väikekodanlikku turvalist seljatagust, mida see vajas, et tegelda loominguga. Ja igavene truudus? Siin on küll sisse kodeeritud mõningane vastuolu – naiskunstnik ei saa olla iial jäägitult truu korrige mehele ja kunstile. Kui üks mees nõuab naiselt truudust kuni surmani, siis naine, kes tahab olla kunstnik, peab emma-kumma jätma. Kas mehe või kunsti. Sental on koguni kolm valikut: kaks meest ja kunst. Liiga keeruline. Haaraks vist isegi relva järele...

Tegelikult ei tahaks üldse etenduse kallal norida. Võibolla oli viga võtta Wagnerit juba *a priori* nagu kaubamärki, mille peab olema teatud standard ja kvaliteet, millest ootad teatud emotsionaalset maavärinat ja hinge vapustust. Võibolla ongi see XXI sajandil juba vanamoodne ja iganenud ootus? Sajandil, kus katarsis ja lunastus tähendavad hoopis midagi muud kui vanasti; kus pealiskaudsus on saanud elunormiks; kus ei eksisteeri enam sellist mõistetki nagu patt ning kus pattudest on saanud vaat et voorused; kus moraal ja eetika on lahustunud uutesse normaalsustesse. Kas ongi enam võimalik minna ajas tagasi? Kas uue ajastu inimesi üldse saab veel mõjutada midagi suurt ja sügavat tunnetama? Kas progressiivset inimest üldse tohibki millegi tõsi- puudust ei tuntud, oleks politseinikust

vaimuse ja intellektuaalsuse piimatassi?

Kaugele võib minna, ilma et asi liiga diibiks ei läheks? Ehk peletame viimasegi publiku niimoodi kultuuri ja kunsti juurest eemale? Oh neid kaasaegse loomemajanduse eksistentsiaalseid dilemmasid! Ma siiski pole veel kaotanud lootust, et ehk julgeks ja oskaks keegi pakkuda ka XXI sajandi inimestele ükskord midagi, mis neid nende pidetu kõikelubavuse ahastusest jälle tasakaalupunkti tagasi tooks. Midagi, mis nimetaks asju õigete nimedega, sunniks meid süvenenumalt mõtlema, peksaks välja meist selle vaimse laiskuse, ühe seitsmest surmapatust, sellesama, mis etenduses looma kujul laval ringi kargles. Pakuks avatuse ja tolerantsuse ülistamise asemel hoopis lunastust ja hingerahu.

Me oleme ise nagu Lendavad Hollandlased, ekslemas piirideta globalismimerel ning ootamas sügaval südame sopis miskit, mis meid kinnistaks meie algse, moraalse, sügava inimeseks oleku külge tagasi. Seda lavastuslikku juhtmotiivi tahaks kohata mõnes "Lendava Hollandlase" uusversioonis.

Etenduselt koju minnes tabas mind omamoodi *déjà vu* tunne, kui kohtasin Draamateatri ees askeldamas samasugustes oranžides türipides mehi nagu ooperi esimeses vaatuses. Ei muud, kui et töölised parandasidki kohalikku veetrassi. Ooperilavastuseks aines missugune. Tõepoolest!